REVIEW

VYUŽITÍ KOČEK V ZOOTHERAPII

The use of cats in zootherapy

Pavla Kohoutová, Ivana Gardiánová

Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, Demonstrační a pokusná stáj

Summary

This article is mainly focused on clarification of issues concerning the use of cats in zootherapy, it describes used methods of therapy in the Czech Republic and informs about organizations dealing with the use of cats in the Czech Republic. It summarizes the principles of choosing the individuals for feline therapy and for selection of clients. It also focuses on health aspects of work with cats. Feline assisted therapy is a therapeutic interaction between a cat and a human. Only so-called AAT (Animal-Assisted Therapy, therapy with the use of animals) should be put there, but in the Czech Republic the term of feline assisted therapy also includes other activities with a cat in zoorehabilitation, not only therapy with the use of animals, but also AAA (Animal-Assisted Activities, activities with the use of animals) or AAE (Animal-Assisted Education, education with the help of animals) or AACR (Animal-Assisted Crisis Response, crisis intervention with the help of animals). In the Czech Republic mainly dogs and horses dominate in therapies, however, also cats and other animal species are used with success. There are other forms of feline assisted therapy, e.g. service for visiting homes, puppet fairy tales with animals, when, in addition to cats, also other animal species can be used. Also permanent placing of a cat with the client is possible, but in the Czech Republic still rather unused. The article describes a number of breeds, some of them are preferable, others less suitable but it is important to take into account the nature of a cat, the gender of each animal and to take into consideration other aspects of the use of cats. Feline assisted therapy, as opposed to the use of other animal species for medical purposes is not too widespread in the Czech Republic.

Key words: zootherapy – the use of animals – cats – activities with animals

Souhrn

Příspěvek je zaměřen především na osvětlení problematiky týkající se využití koček v zooterapii, dále popisuje v České republice používané metody terapie a informuje o organizacích v České republice zabývajících se využitím koček. Shrnuje zásady pro výběr jedince k felinoterapii i výběr klientely, zaměřuje se na zdravotní stránku práce s kočkou. Felinoterapie je léčebná interakce mezi kočkou a člověkem. Měla by se sem řadit jen tzv. AAT (Animal-Assisted Therapy, terapie s využitím zvířat), v České republice pojem felinoterapie zahrnuje také další aktivity s kočkou v rámci zoorehabilitací, nejenom terapií s využitím zvířat, ale také AAA (Animal-Assisted Activities, česky aktivity s využitím zvířat) nebo AAE (Animal Assisted Education, vzdělávání za pomoci zvířat) nebo AACR (Animal-Assisted Crisis

Submitted: 2013-01-08 • Accepted: 2013-03-05 • Published online: 2013-09-27

KONTAKT: XV/3: 282–288 • ISSN 1212-4117 (Print) • ISSN 1804-7122 (Online)

Response, krizovou intervenci za pomoci zvířat). V terapiích v České republice dominují především psi a koně, s úspěchem jsou ale také používány kočky a další druhy zvířat. Mezi formy felinoterapie je možné zařadit návštěvní službu, loutkové pohádky se zvířaty, kdy je možné využít kromě koček i dalších druhů zvířat, popř. je možné trvalé umístění kočky u klienta, v ČR zatím spíše nevyužívané. Příspěvek popisuje celou řadu plemen, některá jsou uváděna jako vhodnější, jiná méně vhodná, je však důležité brát v úvahu povahu kočky, popř. pohlaví každého zvířete a zohlednit další aspekty týkající se využití koček. Felinoterapie na rozdíl od využití jiných druhů zvířat k léčebným účelům není v České republice příliš rozšířená.

Klíčová slova: zooterapie – využití zvířat – kočky – aktivity se zvířaty

ÚVOD

Vztah mezi kočkou a člověkem není tak starý jako mezi člověkem a psem. Kočka je nezávislý tvor a možná právě to přitahovalo už obyvatele starověkého Egypta a vedlo až k uctívání koček. Léčebná interakce mezi kočkou a člověkem je u nás nazývána felinoterapie. K tomuto názvu by měla být zařazena jen AAT (Animal-Assisted Therapy, terapie s využitím zvířat), u nás však pojem zdomácněl pro jakékoli využití kočky v rámci zoorehabilitací, tedy i pro AAA (Animal-Assisted Activities, aktivity s využitím zvířat) či AAE (Animal Assisted Education, vzdělávání za pomoci zvířat) [1]. Freeman [2] označení „terapie“ považuje za nepřesné, jelikož znamená využití daného zvířete pouze v AAT, nikoli v AAA, AAE či AACR (Animal-Assisted Crisis Response, krizová intervence za pomoci zvířat). I když při terapiích u nás i ve světě dominují psi, s úspěchem jsou v AAT používány i kočky. Kočky mají oproti psům jisté výhody. Pro svou velikost, tichost a nenápadnost jsou vhodné i do domů s pečovatelskou službou. Kočky jsou také více vázány na domov než na člověka, proto jsou mimořádně vhodné i k trvalému setrvání v zařízení. Jejich mňoukání a vrnění má na mnohé klienty (i ty agresivnější) uklidňující účinek [3]. Podle D. Hypšové (osobním sdělením) nevzbuzují v malých dětech kočky tolik strachu jako velký pes a kočka se navíc snadněji vejde k ležícímu klientovi do postele. Nejčastěji se kočky v AAA v ČR využívají u seniorů v domovech důchodců či domech s pečovatelskou službou nebo v léčebnách dlouhodobě nemocných v pravidelné návštěvní službě, mohou být přítomny v zařízení i nastálo. Využití kočky je možné také v AAI (Animal-Assisted Interventions, intervence s využitím zvířat, spojení AAA a AAT), ve velké míře odpovídá pozici a využití felinoterapie

(potažmo kočky). V AAE jsou téměř výhradně užíváni psi. Výjimku zde tvoří loutkové pohádky s živými zvířaty, které v ČR realizuje NCHK (Nezávislý chovatelský klub) a využívá právě kočky. V tomto případě však dohromady spojuje AAA, AAT i AAE, nejedná se výlučně o AAE [1]. V AACR se u nás používají výhradně psi, kočky zde využívány nejsou.

Formy felinoterapie v České republice

Návštěvní služba spočívá v docházení s kočkou do cílového zařízení. Při této formě je cílem převážně zpříjemnit život klientů, přinést jim pocity radosti a sdílení zážitků se zvířetem. Slouží jako aktivizační metoda pro seniory nebo handicapované děti, ale i zdravé děti s poruchami učení nebo logopedickými problémy. Řadíme ji do AAA.

Loutkové pohádky s živými zvířaty jsou specifickou formou návštěvní služby zavedenou NCHK. Jedná se o výše zmíněné spojení prvků AAA, AAT i AAE pro děti. Hrají se většinou se třemi až čtyřmi zvířaty, nejčastěji jsou pouze ve statické roli. Nejčastěji se hrají s kočkami a psy, ale mohou být použita i jiná zvířata, např. králíci nebo morčata. V pohádkách hrají roli také loutky, které mohou plnit i roli hračky pro kočky. Do výroby těchto loutek/hraček můžeme aktivní formou zapojit děti nebo seniory z návštěvní služby. Lze však využívat i jiných pomůcek, z nichž některé jsou dokonce nutné pro welfare zvířat (škrabadlo, kočičí WC, kukaně, košíky) nebo bezpečnost klientů (vodítko a postroj pro kočku). Pomůckami k pohádce pro zapojení klientů z řad dětí jsou různé hudební nástroje nebo interaktivní kulisy, neméně důležité je také zapojení říkanek a písní. Zapojením dětí do pohádek dochází k rozšiřování slovní zásoby, rozvíjí se paměť (opakováním replik a zpíváním

písniček), prohlubuje se hudební citění (použití hudebních nástrojů dětmi) i rozvoj jemné a hrubé motoriky. V případě využití literárních bajek děti mohou být i literárně a eticky vzdělávány.

Trvalé umístění kočky v cílovém zařízení bylo v ČR vyzkoušeno pouze dočasně po dobu 10 dní u vybraného klienta [1]. Na Slovensku jsou kočky trvale umístěny např. v domově důchodců v Kremnici. Ošetřovatelé zvolili ke zpestření života obyvatel kočky, jelikož se někteří obyvatelé starali o toulavé kočky v areálu. Rozhodli se proto včlenit do prostor domova vybranou kočku, k níž později přibýly další. Kočky obyvatelům přinášejí radost, dobrou náladu a smysl života [4].

Organizace v České republice

První organizací byl Nezávislý chovatelský klub (NCHK) a dlouho byl také jediný. Klub se zabýval nejprve ochranou a chovem ušlechtilých koček, teprve později začal s felinoterapií (v roce 2003 založil odbor zooterapie). Zakladatelkou je D. Hypšová, která se zasloužila o rozvoj felinoterapie u nás. Jejich řády (Řád ochrany při veřejném vystoupení, návštěvní službě a jejich zkoušek či svodu a Řád ochrany při chovu) jsou schváleny Ústřední komisí pro ochranu zvířat (ÚKOZ). Členové klubu se účastní různých seminářů, sami je také organizují a snaží se o seznámení veřejnosti s felinoterapií [1].

Další organizací je sdružení Aura Canis, jež se ve svých počátcích zabývalo a nadále zabývá především canisterapií. V roce 2012 však připojili i felinoterapii a vznikl u nich pro ni vlastní zkušební řád. Sdružení se zabývá nejen zoorehabilitací, ale také osvětovou činností a přednáškami, zatím však spíše s tématem canisterapie. U tohoto sdružení zatím proběhly pouze první felinoterapeutické zkoušky, takže nemá (dle osobního sdělení H. Rückerové) příliš mnoho aktivních felinoterapeutů.

Nezávislí chovatelé pracují nezávisle na zmíněných klubech, náleží ve většině případů pouze k mezinárodní felinologické federaci (FIFE) nebo jsou členy organizací zabývajících se zoorehabilitací s jinými druhy zvířat [1]. Dalšími subjekty, které se felinoterapií zabývají, jsou např. Mgr. Eva Kadlecová, Felinoterapie Ostrava, dále je využívána např. v Domě s pečovatelskou službou v Mladé Boleslavi, v Brně či Soběslavi. Např. v Havířově je realizována v dětském domově,

v Brně také v dětské nemocnici, v nemocnici v Hustopečích u Brna. Kromě těchto výše vyjmenovaných je ještě několik dalších organizací či osob, které se felinoterapií zabývají (kontakty na ně je možné nalézt na webových stránkách).

Tyto organizace pořádají také workshopy, semináře a konference (např. při NCHK, Dobrovolnické centrum FN Motol, Felinoterapie Ostrava a řada dalších).

Výběr vhodného jedince

Tak jako všichni živí tvorové i kočky jsou osobnosti ryze individuální a musí se u nich brát zřetel na povahové vlastnosti. Při výběru vhodného jedince je třeba zohlednit typ klientů (senioři, děti, dlouhodobě nemocní na lůžku apod.), pro které bude vybraný jedinec určen, a typ felinoterapie, pro který bude zvíře určeno (docházení terapeuta se zvířetem ke klientovi nebo soužití zvířete s klientem). To mohou být kritéria pro výběr nejen jedince, ale také plemene. Povahou musí být přátelský a kontaktní, nesmí být nervózní a lekavý. Cizí prostředí kočky nesmí být nepříjemné a musí být dostatečně klidná, aby vydržela u klienta (v případě návštěvní služby). Důležité je i to, jak daný jedinec zvládá cestování (netrpí kinetózou nebo stresem při cestování). Nejoblíbenější jsou polodlouhosrsté kočky, jejichž srst je příjemná na dotek, zároveň nepřiliš náročná na péči. Pouze v období línání je třeba zvážit, zda s nimi nebo jinými plemeny provozovat felinoterapii. Nedoporučovaná jsou dle Kadlecové [5] plemena bezsrstá nebo plemena s rexovitou srstí, některé klienty může bezsrstost a neobvyklý vzhled i odpuzovat. Jejich použití by u klienta-alergika nemuselo být zcela dobré. Při výběru samotném však není důležitý jen původ jedince a jeho povaha, ale k těmto okolnostem se musí brát v potaz také věk zvířete a pohlaví. Při výběru kotěte z vrhu existuje značné riziko, že daný jedinec v dospělosti nebude použitelný, zatímco dospělý jedinec má již ustálené hygienické návyky, jeho povaha je známá a po navyknutí v novém domově a po splnění zkoušek může ihned pracovat. Důležité je také rozhodnutí, zda zvolit kocoura, kočku nebo kastráta. Nejoblíbenější volbou jsou kastrování kocouři, kteří jsou po zákroku méně agresivní, klidnější, vyrovnanější i mazlivější a navíc neznačkují. Mnoho dobrovolníků v návštěvní službě také využívá kočky, které jsou zároveň

chovné a často tak předávají požadované povahové vlastnosti dalším generacím (podle osobního sdělení D. Hypšové). Všeobecně je nutné, aby se jednalo o jedince zdravého, očkovaného a odčerveneného, příp. pravidelně testovaného na přenosné zoonózy. U zvířat pouštěných ven je obzvláště důležité dbát na kontroly a v případě jakékoli nemoci felinoterapii rozhodně nerealizovat. Plemena níže popsána jsou často využívaná pro felinoterapii, ne každý jedinec z plemene však musí být použitelný. Je třeba důkladně posoudit, zda má jedinec k felinoterapii odpovídající vlastnosti, k čemuž slouží povahové testy felinoterapeutických sdružení a společností po celém světě.

Plemena koček nejvíce využívaná ve felinoterapii

K felinoterapii se používá řada plemen koček, v této části budou popsána některá z nejvyžívanějších. *Sibiřská kočka* je důstojná a klidná, velmi přítulná, ovšem často velmi vázaná na svého majitele. Členem felinoterapeutického týmu by měl být majitel či osoba, na něž je fixovaná. Ne nadarmo se jí říká „kočka jednoho pána“ [6]. Další plemeno je *ragdoll* (neboli „hadrová panenka“), plemeno vyšlechtěné poměrně nedávno a cíleně pro předem určené vlastnosti [7]. Ragdollové jsou milující kočky, které lpí na svém majiteli, zároveň jsou důvěřivé k cizím lidem, adaptabilní, přátelské a lehce se učí (dokonce i na povely). Jsou proslulé svou oddaností, která je vlastní spíše psům než kočkám [8]. Jako felinoterapeuti jsou vážené a velmi používané, rády se mazlí. Nevýhodou může být jejich hmotnost, řadí se k jednomu z nejtěžších plemen koček. Dále se využívá *norská lesní kočka*, jejíž kořeny údajně sahají až k Vikingům. Jsou chráněny proti vodě nepropustnou, polodlouhou a hřejivou srstí [9]. Jsou to kočky velmi trpělivé. U nás se jedná o plemeno nepříliš rozšířené (první vrh až v roce 2010), začíná se však slibně rozvíjet i používat jako felinoterapeutická kočka. Původem z Ameriky je *mainská mývalí kočka*, přírodní plemeno, jehož předci jsou kočky dovezené námořníky do Nové Anglie. Existují legendy o křížení těchto koček s mývaly díky podobnosti jejich ocasu s mývalím [10]. Podle tohoto znaku jsou tyto kočky také pojmenované. Mainská mývalí má povahu pro návštěvní službu, nevýhodou může být její hmotnost

a velikost. Kvůli tomu je náročnější na množství potravy, velikost a stabilitu kočičího vybavení i prostor, což může být nevýhodou pro umístění u klienta [5]. *Britské krátkosrsté kočky* jsou milé, přítulné a relativně klidné. Eilert-Overbeck [11] je charakterizuje jako robustní a přátelské. Bez problému se dají chovat v bytě a velmi dobře se snášejí i s jinými zvířaty. Jsou nevtrávé a jejich hlas je tichý a příjemný. Velmi rády se mazlí, což je spolu s klidnou povahou předurčuje k felinoterapii. V minulosti se u nás k felinoterapii nepoužívaly [5], nyní už i několik britských koček figuruje v návštěvní službě. Dalším využívaným plemenem je *perská kočka*, plemeno velice klidné, vyrovnané a přítulné, občas až flegmatické [11]. K lidem jsou přátelské, mají však rády svůj klid a jsou méně pohyblivé než polodlouhosrsté nebo orientální krátkosrsté kočky [1]. Využívají se k návštěvní službě, pokud je jim zajištěna náležitá péče [5]. Používají se také *domácí kočky* a *kočky bez průkazu původu*. Jejich vzhled i povaha je variabilní [1]. Na základě sdělení D. Hypšové jsou i tyto kočky v návštěvnícké službě velmi oblíbené, jen je poněkud těžší najít mezi nimi jedince s dostatečně důvěřivou povahou, kterému nebudou vadit převozy autem. Často se jedná o kočky osvojené, je proto třeba dbát na zdraví a prevenci, ale i na výchovu. Pro umístění u klienta jsou při potřebné povaze také vhodné, je však lepší získat pro klienta zvíře, které nikdy nebylo venku a chodit ven nepotřebuje. Zvířeti by se mohlo venku něco stát, což by na klientův psychický stav mohlo mít negativní dopad (Hypšová, osobní sdělení). Nespornou výhodou těchto koček je možnost získat je většinou zadarmo nebo za malou úplatu [5].

Nejčastější klientela pro felinoterapii

Indikaci k využití kočky pro AAT nebo AAA vždy musí posoudit odborník, nikoli vedoucí felinoterapeutického týmu. Obecně lze kočky využít u všech věkových kategorií, onemocnění a postižení, při výběru klientů se tedy odborník řídí spíše kontraindikacemi budoucího klienta. Těmi jsou především alergie na kočičí srst, akutní stavy, otevřené rány nebo nesouhlas klienta či jeho rodiny. V případě, že má klient oslabený imunitní systém nebo fobii, je zvláště nutné zvážení zařazení felinoterapie. Pro zjištění vhodnosti je základem důkladné individuální posouzení klienta, nedá se úplně generalizovat

jen podle diagnózy [1]. Mezi klienty pro zooterapie můžeme najít psychiatrické pacienty postižené depresí, schizofrenií, fobiemi nebo závislostmi, dále lidi osamělé (zvláště seniory), lidi s demencí, Alzheimerovou chorobou nebo děti po dětské mozkové obrně [12]. Vlastní pozitivní vliv probíhá především při hlazení kočky (facilitace ruky). Dochází k prohřívání a dráždění nervových zakončení v kůži člověka chlupy kočky. Úchopová schopnost ruky se procvičuje při česání a kartáčování (držení kartáče) či při krmení (držení misky a sypání krmiva). Jemnou motoriku posiluje zapínání a rozepínání postroje. Předení a mňoukání kočky má vliv také na psychickou stránku klienta [3].

U dětí kontakt a přítomnost kočky zvyšuje soustředění dětí a u tišších a plašších dětí zlepšuje schopnost komunikovat a nabízí téma k hovoru s ostatními [3]. Pichot [13] uvádí, že terapeuti nebo dobrovolníci mohou s dětmi mluvit o zvířecích pocitech, diskutovat o tom, jak by měla být zvířata chválena a odměňována, děti by měly zvíře hladit a zkusit o ně pečovat. Terapeut a vedoucí týmu by si měli všimnout, jak dítě se zvířetem jedná, jak na ně zvíře reaguje, a v případě potřeby zasáhnout, tak aby bylo chráněno jak zvíře, tak i dítě. Terapeuti nebo vedoucí týmu mohou zvířecím terapeutům také vkládat do „úst“ slova a věty o tom, co by si zvíře mohlo právě myslet, že se zvířeti dítě líbí, má ho pohladit atd. Dítěti to může pomoci v pochopení zvířecího chování a terapeutovi či vedoucímu týmu k navázání další konverzace a komunikace s dítětem [14]. Mentálně retardované děti mají při kontaktu s kočkou výsledky nejlepší – kočka jim dodává jistotu a pocit bezpečí a pomáhá rozvíjet řečovou schopnost a slovní zásobu. U dětí se spasmy končetin dochází při kontaktu a hře s kočkou k uvolnění spasmu. Autističtí pacienti se za přítomnosti kočky uvolňují po psychické stránce a lépe komunikují a spolupracují s okolím. Děti s dětskou mozkovou obrnou jsou ke kočce přitahovány nejčastěji mňoukáním, které je motivuje k pohybu a hře se zvířetem. Děti s agresivními sklony pak kočičí mňoukání uklidňuje, podobně působí též kočičí „výčerný“ pohlavěk tlapkou [3]. Braun et al. [15] zjistili, že AAT může u dětí také snižovat vnímání bolesti. Na děti může mít přítomnost kočky i negativní dopady, mohou se snažit napodobovat její způsob pití, krmení nebo třeba její šplhání na

stromy. U zdravých dětí toto chování může být jen hrou, ale u dětí postižených může zapříčinit neodstranitelný návyk [3].

Se zvířaty se můžeme setkat v psychoterapii (pacienti s psychologickými a psychiatrickými problémy, lidé s problémovým chováním). Zvíře vstupuje do nové role – role koterapeuta. Účastní se procesu psychoterapie navazováním vztahu s klientem, uvolňuje atmosféru a odstraňuje komunikační bloky. Se zvířaty dokážou tyto lidé lépe navázat kontakt a probouzí se u nich empatie a pochopení. V kontaktu s koterapeutem dochází ke konfrontaci s vlastními problémy, které se často nejeví tak velké nebo bolestné. Lépe se za přítomnosti zvířete formuje žádoucí chování (v případě dětí lze v některých případech využít zvířete coby simulanta osoby nebo situace). Léčebný proces lze s koterapeutem zefektivnit a zkvalitnit, použití zvířete je ale vždy třeba zvážit a použít jeho vlivu jen ve vhodném případě [16]. Zvířata často pomáhají v psychologické a psychiatrické léčbě, pomáhají klientům víc si vážit sami sebe, zvýšit sebedůvěru a sebekontrolu a spolupráci s ostatními, u pacientů se také zvyšuje četnost očního kontaktu a verbální komunikace s ostatními [13]. Ve švýcarské věznici Saxerriet byly zjištěny pozitivní výsledky u skupiny, která měla v péči své kočky. Tito vězni se necítili tak osamělí, jelikož měli u sebe živou bytost, které mohli věřit a která je z ničeho neobviňovala. Často jim byla za mřížemi důvodem k životu [17].

V domovech důchodců a domovech s pečovatelskou službou kočka pomáhá zmírňovat stres nově přichozích klientů, při návštěvách pomáhá snižovat krevní tlak, dochází ke zmírnění stresu, stimuluje paměťové funkce, přispívá ke zlepšení jemné motoriky rukou – zvláště po mozkové mrtvici a úrazech mozku a míchy [3]. Návštěvy koček jsou pro seniory příjemným zpestřením a mnohdy kočka pomáhá zahnat stesk po domově nebo po vlastním zvířeti, které senior v domově nemůže mít [1]. Baginski a Rauktis [18] ve své studii zjistili, že v jednom americkém domově s pečovatelskou službou mělo 80 % seniorů před příchodem do něj nějaké zvíře. Z těchto 80 % všichni senioři (100 %) měli psa, mnoho (63 %) jich vlastnilo také kočku a někteří (25 %) i rybičky. Velkým problémem v těchto zařízeních je osamělost. Studie dokazují, že zvířata v těchto zařízeních mohou snižovat pocity osamění [19].

Podle Motomury et al. [20] lze u pacientů s demencí ovlivnit mentální stránku nemoci a jejich apatičnost. Při sezeních dochází k vytváření vazeb mezi klienty i personálem, podpoření komunikace na společné téma, odbourávání bariér a stimulaci paměťových center. Pro některé seniory jsou tyto návštěvy těmi jedinými, které mají, proto jsou za chvíle s felinoterapeutickým týmem velmi vděční. To klade zvýšené nároky na tým, který by měl docházet pravidelně. V případě, že se tým dostavit nemůže, měl by se pokusit zajistit za sebe náhradu [1].

ZÁVĚR

Felinoterapie si zaslouží stejnou pozornost jako například canisterapie nebo hiporehabilitace.

Bohužel tomu tak stále není, důkazem toho jsou pouze dvě organizace a malý počet lidí, kteří se felinoterapií zabývají. Také informovanost veřejnosti o možnosti využití koček k léčebným účelům není příliš rozšířená, je pořádáno několik seminářů, konferencí, na univerzitách se v rámci odborných předmětů konají přednášky s touto problematikou. Navíc většina těchto seminářů a předmětů v sobě zahrnuje i další zvířata, nikoli pouze kočky.

Kočky nejsou prozatím v České republice využívány tak jako psi, popřípadě koně, přitom by u některých klientů, kteří mají strach ze psů či alergií na psy, dokonce mohly být použitelnější než pes.

LITERATURA

- [1] Hypšová D. Felinoterapie. In: Velemínský M, editor. Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona; 2007, p. 259–280.
- [2] Freeman M. Terminologie v zooterapii. In: Velemínský M (ed.). Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona; 2007, p. 30–37.
- [3] Nerandžić Z. Animoterapie aneb Jak nás zvířata léčí. Praktický průvodce pro veřejnost, pedagogy i pracovníky zdravotnických zařízení a sociálních ústavů. Praha: Albatros; 2006.
- [4] Grögövä A. Felinoterapie v Domově důchodců v Kremnici. Nezávislý chovatelský klub. 7th June 2009 [Internet]. 2009 [cited 2012 Dec 01]. Dostupné z: http://www.nchk.estranky.cz/clanky/zoorehabilitace/e_grogova---felinoterapie-v-domove-duchodcu-v-kremnici-.html
- [5] Kadlecová E. Zvyšování kvality života s pomocí felinoterapie: výběr vhodného zvířete pro felinoterapii. In: Zooterapie ve zdravotnických zařízeních: Sborník z odborné konference 22. května 2009. 2nd year. Dobrovolnické centrum FN Motol. Praha; 2009, p. 14–18. Dostupné z: <http://www.dcmotol.cz/media/pdf/sbornik-zoo-2009.pdf>
- [6] Morgan D. The Sneeze-Free Cat Owner: Allergy Management and Breed Selection for the Allergic Cat Lover. New Jersey: TFH Publications; 2007.
- [7] Davis KL. Ragdoll cats: Everything About Purchase, Nutrition, Health Care, Grooming, Behavior, and Showing. New York: Barron's Educational Series; 1999.
- [8] Nelson S, Strobel G. The Guide to Owning a Ragdoll Cat. New Persey: TFH Publications; 1997.
- [9] Arden D. The Complete Cat's Meow: Everything You Need to Know About Caring for Your Cat. Revised. United Kingdom: John Wiley & Sons; 2011.
- [10] Daly CH, Davis KL. Maine Coon Cats. 2nd ed. New York: Barron's Educational Series; 2006.
- [11] Eilert-Overbeck B. Cats: Everything About Purchase, Care, and Nutrition. New York: Barron's Educational Series; 2009.
- [12] Dimitrijević I. Animal-Assisted Therapy – A new trend in the treatment of children and adults. Psych. Danube. 2009;21(2):236–41.
- [13] Pichot T. Animal-assisted brief therapy: a solution-focused approach. 2nd ed. New York: Taylor & Francis Group; 2012.
- [14] Pichot T, Coulter M. Animal-assisted brief therapy: a solution-focused approach. New York: Haworth Press; 2007.
- [15] Braun C, Stangler T, Narveson J, Pettingell S. Animal-assisted therapy as a pain relief intervention for children. Complementary Therapies. in Clinical Practices. 2009;15(2):105–9.
- [16] Kulka J. Pozitivní zooterapie. In: Velemínský M (ed.). Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona; 2007, p. 38–44.

- [17] Nef N. The Cat Programme, An Animal-Assisted Therapy at Saxierriet Prison for Men: Its Effects and Results in a Correctional Establishment. 10th International Conference on Human-Animal Interactions, People and Animals: A Timeless Relationship. Scotland: Glasgow; 2004.
- [18] Baginski MK, Rautkis MB. The Effects of a Therapy Dog on Mood in Geriatric Rehabilitation Nursing Home Residents. Pittsburgh: University of Pittsburgh; 2011.
- [19] Banks MR, Banks WA. The Effects of Animal-Assisted Therapy on Loneliness in an Elderly Population in Long-Term Care Facilities. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2002;57(7):M428–32.
- [20] Motomura N, Yagi T, Ohyama H. Animal assisted therapy for people with dementia. *Psychogeriatrics*. 2004;4(2):40–2.

✉ **Kontakt:**

Ing. Ivana Gardiánová, Ph.D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, Demonstrační a pokusná stáj, Kamýčká 129, 165 21 Praha 6-Suchbát
E-mail: gardianova@af.czu.cz